אישים באגרות הראי"ה

הרב נתן הלוי במברגר, אב בית דין וירצבורג

רבה הראשי של וירצבורג והמחוז שסביבה, בבוואריה · תר"ב–תרע"ט (1842–1919)

3 אגרות

דברי הרב קוק ודברי הרב שלמה אבינר, ונוסח האגרות המלא

igrot.shlomo-aviner.net

בקצרה

הרב נתן במברגר נולד בכ"א בשבט תר"ב (1842) בווירצבורג, לרב יצחק דב (זליגמן בר) במברגר, מגדולי רבני גרמניה. אחרי פטירת אביו בשנת תרל"ט (1878) כיהן תחילה כרב העיר באופן זמני, ובסיון תר"מ (1880) נבחר לרב העיר. המתנגדים הרפורמים נאבקו בבחירתו שנים, עד שבשנת תרמ"ו (1886) אישרה אותו הממשלה רשמית כרב העיר והמחוז לכל ימי חייו.

הרב במברגר פעל רבות למען ארץ ישראל: אסף סכומי כסף גדולים למוסדותיה, כמו בית החולים שערי צדק, ועמד בקשר אישי עם הרב יוסף חיים זוננפלד ועם הרב קוק. לפי המכלול, הוא שחילץ את הרב קוק ממאסרו בגרמניה בתחילת מלחמת העולם הראשונה, ואירח אותו בביתו עד שעבר לשווייץ (ראו בפרשת בשווייץ בימי מלחמת העולם (תרע"ה-תרע"ו)). נפטר בכ"ח בניסן תרע"ט (1919).

הרב קוק על הרב נתן במברגר

בשנת השמיטה תר"ע (ראו בפרשת שמיטת תר"ע והיתר המכירה) הרב קוק משיב לשאלות הרב במברגר על מנהג השמיטה בארץ ישראל. אחרי המכירה נעשות המלאכות שמן התורה בידי נכרים, ומלאכות דרבנן בידי ישראל במקום דחק, כי בלי ההיתר ייחרב הישוב כולו, "ויש ממש סכנת נפשות בדבר" (כרך א', אגרת רלב). הרב קוק מוסיף צורך חדש: משפחות רבות שבאו מתימן, "עניים מרודים, יראים ושלמים מאד", שכל פרנסתם מעבודת האדמה.

כעבור כמה חודשים הרב קוק כותב לרב במברגר שבעקבות הרידב"ז (ראו בפרשת הרידב"ז והרב קוק - מחלוקת השמיטה באהבה) רבו השובתים בשמיטה בלי מכירה. הרב קוק אינו מסכים לערעור הרידב"ז על ההיתר, ובכל זאת שמח בהם: "מאד ניחא לי שמתרבים שובתים כדת בלא הפקעה" (כרך א', אגרת רנב). בקיץ אותה שנה הרב קוק משיב על שאלת האתרוגים (ראו בפרשת אתרוגי ארץ ישראל), וכותב שבשביל תיקון הישוב "אני הנני בעניי מן המתירים" (כרך א', אגרת שכא).

האגרות

כרך א', אגרת רלב: מנהג השמיטה בארץ ישראל: מלאכות דאורייתא בידי נכרים ומלאכות דרבנן בידי ישראל, כי בלי ההיתר ייחרב הישוב. וצורך חדש: פועלים עניים שבאו מתימן.

"ויש ממש סכנת נפשות בדבר"

כרך א', אגרת רנב: בעקבות הרידב"ז רבו השובתים בשמיטה בלי מכירה. הרב קוק אינו מסכים לערעור על ההיתר, אבל שמח בשובתים, ושולח לרב במברגר את "שבת הארץ".

"מאד ניחא לי שמתרבים שובתים כדת בלא הפקעה"

כרך א', אגרת שכא: על האתרוגים בשנת השמיטה: אתרוגים מפרדסי נכרים ומפרדסי ישראל שנמכרו לנכרי. ככל הנראה האגרת אל הרב נתן במברגר: בכותרת האגרת כתוב "מוהר"ז הלוי באמבערגער", אבל אביו, הרב זליגמן בר, נפטר עוד בשנת תרל"ט, ובשנת תר"ע היה הרב נתן אב בית הדין של וירצבורג.

"אני הנני בעניי מן המתירים"

ראו גם

הפרשה: שמיטת תר"ע והיתר המכירה. (לפרשה)

הפרשה: אתרוגי ארץ ישראל. (לפרשה)

תולדות הרב נתן במברגר. ("רבי נתן במברגר", המכלול)

נוסח האגרות – עם ביאור

3 האגרות שבהן נזכר הרב נתן במברגר, לפי סדר הכרכים, כל אחת עם התמצית שלה. הביאור משולב בתוך נוסח האגרות: בסוגריים מרובעים, באות קטנה ועל רקע תכלת. הוא אינו חלק מלשון האגרת

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת רלב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ד' מרחשוון תר"ע - יפו **נמען:** הגאון ר' נתן במברגר, אב בית דין וירצבורג

הרב קוק מסביר את מנהג השמיטה: אחרי המכירה, מלאכות דאורייתא נעשות בידי נכרים, ומלאכות דרבנן בידי ישראל בשעת הדחק. בלי זה ייחרב הישוב, ויש בדבר סכנת נפשות. עם זאת שבת הארץ ניכרת: נמנעים מנטיעות חדשות ומעבודות שאינן עיקר. כעת יש צורך חדש להתיר מלאכות דרבנן בידי ישראל, כי הגיעו משפחות עניות מתימן שפרנסתן מעבודת האדמה.

עיקרי הדברים

- מנהג השמיטה אחרי המכירה.
- שבת הארץ ניכרת.
- צורכי פועלי תימן.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ז' מ"ח תר"עין.

לכבוד ידידי הרב הגאון המפורסם, צדיק ונשגב, אוצר חמדה מוהר"נ[4] באמבערגער [הרב נתן במברגר, רבה של וירצבורג] שליט"א[5], אבד"ק[6] ווירצבורג יצ"ו[7].

יקרת כתר"ה[8] מועש"ק[9] נח העבר הגיעני, ושמחתי כי בא לידו האתרוג. כן קבלתי התמורה ומסרתי להמשלח.

וע"ד[10] השמיטה. כך הוא המנהג, שמלאכות שהן מהתורה, נעשות ע"י[11] נכרים. אחר שמוכרין את הקרקע, ע"פ[12] דרכי היתר העשויים לזה, ומלאכות שהן דרבנן נעשות במקום דחק ע"י ישראל, וישנם כמה מחמירין שעושין הכל ע"י נכרים. ובאופן אחר א"א[13], כי ע"י איסור הסחורה בלבד יעלה ההפסד למליונים, ויחרב כל הישוב כולו ח"ו[14], ויש ממש סכנת נפשות בדבר. מ"מ[15] ניכרת ב"ה שבת הארץ, בכמה דברים שאינם עיקר הישוב שמונעים מעבודתם, וכן מנטיעות חדשות נמנעין, ומ"מ[16] עולה השביעית להוצאה רבה לכמה אכרים, מה שהם צריכים לשכר נכרים לעבודה שהיו יכולים לעשות בעצמם. וכעת יש הכרח חדש להתיר מלאכות דרבנן ע"י ישראל אחר המכירה, כי באו משפחות רבות מתימן, [עולים מתימן שעבדו כפועלים במושבות] עניים מרודים, יראים ושלמים מאד, וכל פרנסתם היא מעבודת האדמה בתור פועלים, ואין דנים אפשר משא"א[17].

פרטי הדברים יראה כת"ר[18] במכתבי הנדפס, ובס' שבת הארץ, [ספרו של הרב קוק על הלכות שביעית, שיצא לאור בתר"ע] שאקוה לשלח ליד כתר"ה כשיצא מהדפוס בקרוב בעה"י[19]. והנני בזה ידי"ע[20] דוש"ת[21] באה"ר[22] מקודש,

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם

2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. מוהר"נ - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות נ (כגון נתן / נחום / נפתלי / נחמן) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
5. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
6. אבד"ק - אב בית דין קהילת
7. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
8. כתר"ה - כבוד תורתו רום הדרתו
9. מועש"ק - מוערב שבת קודש
10. וע"ד - ועל דבר
11. ע"י - על ידי
12. ע"פ - על פי
13. א"א - אי אפשר
14. ח"ו - חס ושלום
15. מ"מ - מכל מקום
16. ומ"מ - ומכל מקום
17. משא"א - משאי אפשר
18. כת"ר - כבוד תורתו
19. בעה"י - בעזרת השם יתברך
20. ידי"ע - ידידו עוז
21. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
22. באה"ר - באהבה רבה

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת רנב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ז' טבת תר"ע - יפו **נמען:** הגאון ר' נתן במברגר, אב בית דין וירצבורג

בזכות השתדלותו של הרידב"ז רבו השובתים הגמורים בשמיטה. הרב קוק אינו מסכים לערעור הרידב"ז על ההיתר, אבל שמח שיש שובתים כהלכה. בכלל הציבור יש לנהוג לפי ההיתר. הרב קוק שולח את 'שבת הארץ'.

עיקרי הדברים

- ריבוי שובתים בהשפעת הרידב"ז.
- התנגדות לערעור על ההיתר.
- משלוח 'שבת הארץ'.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], ז' טבת תר"עין.

לכ'[4] הרב הגאון המפורסם, גדול בישראל ובאדם, צדיק ונשגב, מוהר"נ[5] שליט"א[6] באמבערגער, הגאבד"ק[7] ווירצבורג, שלו'[8] וברכה מקודש.

אחדשה"ט[9] באה"ר[10]. מאז השבתי לכ"ג על מכתבו היקר, [ראו (כרך א', אגרת רלב)] נתרבו שובתים גמורים ע"פ[11] זירוזו של ידידי הגאון ר"י דוד רידב"ז[12] [הרב יעקב דוד וילובסקי (הרידב"ז), רבה של צפת, שחלק על היתר המכירה] שי'[13]. ואף שאיני מסכים עמו ביסוד דרכו בערעור על ההיתר, שע"פ[14] גדולי עולם מאז, ובדבר שבכללות הוא א"א[15] להשמע כלל, מ"מ[16] מאד ניחא לי שמתרבים שובתים כדת בלא הפקעה באה"ק[17] ת"ו. אבל בכללות מוכרח הדבר להתנהג ע"פ סדר ההפקעה, עד יחיש ד' לחנן את עמו ולרומם קרנם על אדמת הקודש, והנני שולח בזה לכ"ג שי' את ס' "שבת הארץ", יקבלהו באהבה.

והי'[18] ז"ש[19] וברכת ד' למר וכא"ל[20], כנה"ר[21] ונפש תדרשנו לטובה ולברכה מקודש,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עה"ק - עיר הקודש
3. ת"ו - תבנה ותכונן
4. לכ' - לכבוד
5. מוהר"נ - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות נ (כגון נתן / נחום / נפתלי / נחמן) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. הגאבד"ק - הגאון אב בית דין קהילת
8. שלו' - שלום
9. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
10. באה"ר - באהבה רבה
11. ע"פ - על פי
12. רידב"ז - רבי יעקב דוד בן זאב

13. שי' – שיחיה
14. שע"פ – שעל פי
15. א"א – אי אפשר
16. מ"מ – מכל מקום
17. באה"ק – בארץ הקודש
18. והי' – והיה
19. ז"ש – זה שלום
20. וכא"ל – וכל אשר לו
21. כנה"ר – כנפשו הרמה

אגרות הראי"ה – כרך א' – אגרת שכא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ד מנחם אב תר"ע - רחובות **נמען:** הגאון ר' זליגמן בר במברגר, אב בית דין וירצבורג

על האתרוגים בשמיטה: יש אתרוגים מפרדסי נכרים, שעליהם כבר מימי הבית יוסף לא נהגו דין שביעית, אבל אינם בטוחים מהרכבה. יש גם מפרדסי ישראל שנמכרו לערבי לפי הוראת הגאונים, והם בטוחים מהרכבה. הרב קוק מן המתירים, לטובת הישוב.

עיקרי הדברים

- אתרוגי נכרים מול אתרוגי ישראל בשמיטה.
- הרב קוק בין המתירים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1],

שלו'[2] וברכה מקודש לכ'[3] הרב הגאון אוצר תוי"ר[4] מוהר"נ[5] הלוי שליט"א[6] באמבערגער, [הרב נתן במברגר, רבה של וירצבורג] האבד"ק[7] ווירצבורג יצ"ו[8].

ע"ד[9] האתרוגים, נמצאים מפרדסי הנכרים, שבהם המנהג כבר מימי מרן הב"י[10] [רבי יוסף קארו, מחבר "בית יוסף" ו"שולחן ערוך"] -- - ז"ל[11] שלא לנהוג דין שביעית, אבל הם אינם בטוחים מהרכבה, ונמצאים ג"כ[12] מפרדסי ישראל שנמכרו לערבי, [בהיתר המכירה] כפי הוראות הגאונים מג' שמיטות שעברו, שבזה הופקעו מדין שביעית, והם בטוחים מהרכבה ג"כ.

ידוע הדבר, שמפני תיקון הישוב מוכרחים אנו להשתמש בהיתר המכירה, אך תמיד נמצאים ע"ז[13] עוררים, וגם בשנה זו נתעוררה ע"ז פלוגתא, אמנם אני הנני בעניי מן המתירים, בשביל תיקון ישוב אה"ק[14], וכבר הורו זקנים, שראוי לסמוך עליהם, אפי'[15] שלא בשעה"ד[16], וק"ו[17] בשעה"ד.

והנני בזה ידי"ע[18] דוש"ת[19] מקודש באה"ר[20],

הק' אברהם יצחק ה"ק

י"ד מנ"א[21] תרעי"ן, רחובות ת"ו[22].

1. ב"ה - ברוך השם
2. שלו' - שלום
3. לכ' - לכבוד
4. תוי"ר - תורה ויראה
5. מוהר"נ - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות נ (כגון נתן / נחום / נפתלי / נחמן) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. האבד"ק - האב בית דין קהילת
8. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
9. ע"ד - על דבר
10. הב"י - הבית יוסף

11. ז"ל - זכרונו לברכה
12. ג"כ - גם כן
13. ע"ז - על זה
14. אה"ק - ארץ הקודש
15. אפי' - אפילו
16. בשעה"ד - בשעת הדחק
17. וק"ו - וקל וחומר
18. ידי"ע - ידידו עוז
19. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
20. באה"ר - באהבה רבה
21. מנ"א - מנחם אב
22. ת"ו - תבנה ותכונן